

ERZURUM İLİ PASINLER İLÇESİNDE AYÇİÇEĞİ ÜRETİMİ YAPAN İŞLETMELERİN SERMAYE YAPISI*

Tuğba Erem KAYA¹, Semiha KIZILOĞLU¹

ÖZET

Bu araştırmada, Erzurum İli Pasinler İlçesindeki 154 tarım işletmesinin sermaye yapısı incelenmiştir. Bu işletmelerde ortalama parsel büyüklüğü 18.13 da'dır. Mevcut arazinin %79.54'ü mülk araziden oluşmaktadır. İşletmelerde ortalama işgücü miktarı 3.91 EİB'dir. İşletmelerde sermaye dağılımı oldukça dengesizdir. Aktif sermaye içinde ki arazi sermayesinin oranı %89.96, işletme sermayesinin oranı ise yalnızca %10.04'tir. İşletmelerin kullandığı yabancı sermaye oranı %11.35'tir.

Anahtar Kelimeler: Sermaye, Tarımsal yapı, İşletme, İşgücü

Capital Structure of Farms Producing Sunflower in Pasinler County of Erzurum Province

ABSTRACT

In this study, capital structure of 154 farms was researched in Pasinler county of Erzurum province. These farms have average parcel size of 18.13 da. 79.54 percent of area is property area. The farms have average labor unit of 3.91. Capital distribution is out of balance too much. 89.96 percent of capital is land capital, only 10.04 percent of capital is working capital. Percentage of debt used is 11.35%.

Key Words: Capital, Agricultural structure, Farm, Labor

1. GİRİŞ

Tarımsal işletmelerde üretim faktörlerinin varlıkları ve kullanım biçimlerinin ortaya konulduğu tarımsal yapı araştırması, işletmeler bazında tarımsal gelirin belirlenmesinde ve politik kararlar almada önemli bir kaynaktır. Tarımsal işletmelerin yapısı ve faaliyet sonuçları arasındaki ilişki sayesinde, fiyat ve gelir politikası düzenlemek ve işletme yapısı gelişiminde etki sahibi olmak mümkündür (Andresen, 1994). Tarımsal üretimde arazi, emek ve müteşebbisle birlikte dört üretim faktöründen biri olan sermaye, üretimde kullanılan arazi ve insan gücü haricinde kalan bütün malları kapsayan biri üretim faktörüdür (Aksöz, 1972). Sermaye gelecek üretim için saklanmış bir mal veya ürün veya sermaye insan çalışmasının ürünü olan ve tekrar üretime tahsis olunan üretimin bir kısmıdır. Bu durumda, ileride kullanılmak veya tüketilmek üzere yapılan tasarruf, sermayenin kaynağı olmaktadır (Karagölge, 1995).

Üretim faktörlerinden ikisi olan doğa ve işgücü üretimde bulunmak için yeterli olsa bile, tarıma yatırım yapmak ve tarımsal üretimde bulunmak için sermaye şarttır. Tarımsal faaliyette doğa faktörü daimi olarak bulunmakta ve bundan yararlanma işgücü ve sermaye sayesinde mümkün olabilmektedir (Rehber, 1998).

Bu araştırmada Erzurum İli Pasinler İlçesinde ayçiçeği üretimi yapan tarım işletmelerinin sermaye yapısı incelenmiştir. Araştırmanın bu konuda mevcut olan veri ihtiyacının giderilmesine katkı sağlaması amaçlanmıştır.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

Araştırmanın birinci materyalini Erzurum ilinin Pasinler ilçesine bağlı 9 köyde (Taşkaynak, Porsuk, Çögönder, Çiçekli, Uzunark, Otlukkapı, Korucuk, Esendere, Ardıçlı) faaliyette bulunan 160 tarım işletmesinden anketlerle toplanan veriler oluşturmuştur. Çalışmanın ikinci materyalini ise; Erzurum Tarım İl Müdürlüğü kayıtları, Pasinler Tarım İlçe Müdürlüğü kayıtları, konu ile ilgili yapılmış araştırmalar, çeşitli kurum ve kuruluşlardan elde edilen veriler oluşturmuştur.

Araştırma bölgesini oluşturan 776 işletmeye ait toplam arazi genişlikleri, örnekleme çalışmalarının esası olan normal dağılıma yakın olacak şekilde sınıflandırılması yapılmıştır.

Tabakalı örnekleme yöntemine göre örnek sayısı saptanırken aşağıdaki formül (Aytaç, 1985) kullanılmıştır.

$$n = \frac{N \sum N_h S_h^2}{N^2 D^2 + \sum N_h S_h^2}$$

Formülde;

n: Örnek sayısı

N: Ana kitleyi oluşturan işletme sayısı

N_h: h. tabakadaki işletme sayısı

S_h²: h. tabakanın varyansı

D: $\frac{d^2}{Z^2}$ (d: Örnek ortalaması ile ana kitle ortalaması arasındaki farkın hata payı,

Z: Kabul edilen hata payına göre Standart Normal

*Bu çalışma, Atatürk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Destekleme Fonu tarafından desteklenen yüksek lisans tezinden çıkarılmıştır.
¹Atatürk üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, 25240, ERZURUM.

Dağılımın tablo değeridir.

%5 hata payı (%95 güven) ile çalışıldığı kabul edilmiştir. Örnek sayısı (n) 112 olarak hesaplanmıştır.

Tabakalara göre örnek sayısının dağılımı ise $n_i = \frac{N_{hi}}{N}$

n oranlı dağıtım formülü kullanılarak yapılmıştır. Örnek sayısını artırmanın ana kitleyi temsil etmede olumlu etkisi olacağı ayrıca anketten sonra noksan bilgi içerecek anketlerin olabileceği de düşünülerek örnek sayısı 160 olarak alınmıştır. Tutarsız ve yeterli bilgi ihtiva etmeyen 6 adet anketin bilgisayara girişi yapılmamıştır. Toplam 154 anket formundaki veriler kodlanarak bilgisayara girişi yapılmıştır. Verilerin analizinde SSPS ve MS Excel programlarından yararlanılmıştır.

Tarım işletmelerinde çalışabilir yaşta olan nüfus, 7 ve daha yukarı yaşta olanlardır. Bu nüfus miktarından eğitim, devamlı hastalık, askerlik gibi nedenlerle çalışamayanların sayısı çıkarılarak çalışan nüfus sayısı hesaplanmıştır. İşgücü miktarı ise, bölgede çalışılabilir gün sayısı dikkate alınarak, Erkek İş Günü (EİG) cinsinden ifade edilmektedir. Tarım işletmelerinde çalışabilir yaşta olan nüfusu, diğer bir deyişle, mevcut aile işgücünü EİB'ne çevirmede 07-14 yaşları için (erkek-0.50, kadın-0.50), 15-49 yaşları için (erkek-1.00, kadın-0.75), 50+.. yaşları için (erkek -0.75, kadın-0.50) katsayıları kullanılmıştır (Karagölge, 2001). Araştırma yöresinde çalışılabilir gün sayısı, anket ortalamalarına göre işletmede devamlı çalışanlar için 300, eğitim gören ve sadece yaz döneminde çalışanlar için 90 gün alınmıştır (Aksöz, 1966).

Servetin tarımsal işletmeye yatırılmış kısmına sermaye denir. İşletmelerde sermaye unsurları incelenirken tarım muhasebesine uygunluğu da dikkate alınarak fonksiyonlarına göre tasnif şekli esas alınmıştır. Aktif sermaye, çiftlik ve işletme sermayesi olarak ikiye ayrılmaktadır. Çiftlik sermayesi, toprak, arazi ıslahı, bina ve bitki sermayesinden meydana gelmektedir. İşletme sermayesi ise; hayvan sermayesi, alet-makine sermayesi, malzeme-mühimmat sermayesi ile para sermayesinden meydana gelmektedir. Pasif sermaye ise yabancı ve öz sermaye olarak ikiye ayrılmaktadır. (Karagölge vd., 1995).

İşletmelerde toprak varlığının kıymeti belirlenirken araştırma bölgesinde geçerli olan alım-satım fiyatları ve çiftçi beyanları esas alınmıştır. Arazi değerine kiraya veya ortağa tutulan arazinin değeri de dahil edilmiştir.

Bina varlığına kıymet takdirinde, yeniler için işletme sahiplerinin beyan ettiği maliyet bedeli esas alınmış, eskiler için ise binanın mevcut durumu ve kullanma süresi de göz önüne alınarak yeniden inşa (imal) yöntemine göre kıymet hesaplanmıştır.

Tarım işletmelerinde bulunan aktif değerlerin bir bölümünü işletme sermayesi oluşturmaktadır. Bu sermayeye işletmenin alet-makine, hayvan, malzeme-mühimmat ve para varlıkları dahil edilmektedir.

İşletmelerde alet-makine sermayesine kıymet takdirinde, yeniler için işletme sahiplerinin beyan ettiği maliyet bedeli esas alınmış, eskiler için ise, makinenin mevcut durumuna ve kullanma süresine göre, kıymet takdir edilmiştir (Bülbul, 1973).

Çizelge 1. Hayvan varlığının Büyük Baş Hayvan Birimi (BBHB)'ne dönüştürülmesinde aşağıdaki katsayılar kullanılmıştır (Açıl, 1971; Kızıloğlu, 1994).

Hayvan Nev'i	Katsayı	Hayvan Nev'i	Katsayı
At	1.35	Düve	0.70
İnek	1.00	Tosun	0.70
Dana	0.50	Koyun	0.10

Malzeme-mühimmat sermayesinin belirlenmesinde; işletme dışından temin edilenler için satın alma bedelleri, işletmede üretilenler için çiftlik avlusu fiyatları esas alınmıştır (Erkuş vd., 1995).

İşletmelerdeki para mevcudu ile işletmenin borç ve alacaklarının tespitinde çiftçilerin beyanları dikkate alınmıştır (Demirci, 1978).

İşletme varlıklarını temin eden kaynaklar, işletme sahipleri ve üçüncü kişiler olmak üzere iki kısma ayrılabilir. Bu ayırıma göre işletmenin pasif değerlerini borçlar (yabancı sermaye) ve öz sermaye meydana getirmektedir.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. İşletmelerle İlgili Genel Bilgiler

3.1.1. Arazi Tasarruf Şekilleri ve Arazi Kullanımı

İşletme başına düşen ortalama parsel sayısı ve parsel büyüklüğü 5.26 ve 18.13 da'dır. İşletmelerde mülk arazinin payı, ortalama olarak %79.54'tür. Kiracılıkla işlenen arazinin işletme arazisine oranı %14.98'dir. Ortakçılıkla işlenen arazinin payı ise %5.48'dir. Bu oranlar, araştırma alanında mülk işletmeciliğinin daha yaygın olduğunu göstermektedir.

Araştırma bölgesindeki işletmelerde tarla arazisinin çeşitli ürünlere tahsis edilen miktarları incelendiğinde, hububat üretiminin geniş yer aldığı görülmüştür. Hububat üretimine tahsis edilen tarla arazisinin oranı, ortalama olarak %56.38'dir. Hububattan sonra tarla arazisinin en fazla tahsis edildiği ürün grubu endüstri bitkileridir. Endüstri bitkileri üretimine tahsis edilen tarla arazisi, %27.47'dir. Yem bitkilerine tahsis edilen tarla arazisi %12.09'dur. Nadasa bırakılan tarla arazisinin oranı ise %1.31'dir. Kullanılmayan tarla arazisinin oranı ise %2.75'tir.

3.1.2. Nüfus ve İşgücü Durumu

İncelenen işletmelerde ortalama aile nüfusu 5.36 kişidir. İşletmeler ortalamasına göre, aile nüfusunun %48.32'ini kadınlar ve %51.68'ini erkekler oluşturmaktadır.

Yedi yaş ve üzeri nüfusun eğitim durumu incelendiğinde %91.15'nin bir diplomaya sahip

olduğu görülebilir. Bunların %64.81'ini ilkökul mezunları oluşturmaktadır. Yüksek okul mezunları ise %0.77 ile düşük bir orandadır.

Araştırma kapsamındaki işletmelerde ortalama işgücü miktarı 3.91 EİB'dir. İşletmelerde çalıştırılan yabancı işgücünün toplam işgücüne oranı işletmeler ortalamasında %9.46'dır. İşletmelerde atıl işgücü oranları %49.50'dir. İşletmeler ortalamasına göre atıl işgücü oranı yüksek olmasına rağmen yabancı işgücünün toplam işgücü içindeki payı %9.46 olması, yabancı işgücünün sadece işlerin yoğun olduğu hasat ve çapa dönemlerinde yoğun olarak kullanıldığını göstermektedir.

3.2. Sermaye Durumu

3.2.1. Aktif Sermaye

İşletmelerde toprak varlığına takdir edilen değer, I. grup işletmelerde 64 630.00 YTL, II. grupta 107 180.00 YTL, III. grupta 165 690.00 YTL, IV. grupta 505 965.00 YTL ve işletmeler ortalaması olarak 187 295.00 YTL'dir (Çizelge 2).

İşletmelerde arazi ıslahı amacıyla yapılan yatırımlara rastlanmamıştır.

Araştırma kapsamındaki işletmelerde tarla demirbaşının değeri, ortalama olarak I. grup işletmelerde 250.00 YTL, II. gruptakilerde 263.00 YTL, III. gruptakilerde 919.00 YTL, IV. gruptakilerde 1 586.00 YTL ve tüm işletmelerde 666.00 YTL'dir (Çizelge 3).

İşletmelerde bina varlığının ortalama değeri, I.

grup işletmelerde 10 011.00 YTL, II. grupta 13 209.00 YTL, III. grupta 14 814.00 YTL, IV. grupta 18 454.00 YTL ve işletmeler ortalamasında 13 716.00 YTL'dir (Çizelge 4).

Ortalama arazi (çiftlik) sermayesi, I. grup işletmelerde 74 891.00 YTL, II. grupta 120 652.00 YTL, III. grupta 181 423.00 YTL, IV. grupta 526 005.00 YTL ve işletmeler ortalamasında 201 677.00 YTL'dir (Çizelge 5).

İşletmeler ortalamasına göre, toprak varlığının arazi sermayesindeki payı %92.87'dir, bina varlığının %6.80, tarla demirbaşının %0.33 ve arazi ıslahı yatırımlarının ise payı yoktur (Çizelge 5).

İşletmelerde alet-makine sermayesi I. grup işletmelerde 5 804.00 YTL, II. grupta 9 955.00 YTL, III. grupta 14 244.00 YTL, IV. grupta 16 900.00 YTL ve işletmeler ortalamasında 11 113.00 YTL'dir (Çizelge 6).

İşletmelerde hayvan mevcudunun büyük çoğunluğunu irat hayvanları oluşturmaktadır. Çizelge 7'de da görüldüğü gibi, işletmelerde irat hayvan mevcudu, BBHB olarak, I.grup işletmelerde 8.42, II.gruptakilerde 9.13, III.gruptakilerde 11.91, IV.gruptakilerde 24.96 ve işletmeler ortalamasında 12.71'dir.

İşletmelerde iş hayvanı olarak at kullanılmaktadır. İş hayvanı varlığı I. grup işletmelerde 0.18, II. gruptakilerde 0.19, III. gruptakilerde 0.38, IV. gruptakilerde 0.73 ve tüm işletmelerde ortalama 0.34 BBHB'dir (Çizelge 7).

Çizelge 2. İşletmelerde Toprak Sermayesi (YTL)

Arazi Nev'ileri	İşletme Grupları				İşletmeler Ortalaması
	I. Grup	II. Grup	III. Grup	IV. Grup	
Tarla Arazi si					
Sulu	59 000.00	93 700.00	133 990.00	430 250.00	160 000.00
Kıraç	3 520.00	9 700.00	22 400.00	41 590.00	16 690.00
Toplam	62 520.00	103 400.00	156 390.00	471 840.00	176 690.00
Çayır Arazisi	2 110.00	3 780.00	9 300.00	34 125.00	10 605.00
Toplam	64 630.00	107 180.00	165 690.00	505 965.00	187 295.00

Çizelge 3. İşletmelerde Tarla Demirbaşı (YTL)

	İşletme Grupları				İşletmeler Ortalaması
	I. Grup	II. Grup	III. Grup	IV. Grup	
Tarla Demirbaşı					
Nadaş, Tohum, Gübre	250.00	263.00	919.00	1 586.00	666.00
Toplam	250.00	263.00	919.00	1 586.00	666.00

Çizelge 4. İşletmelerde Bina Sermayesi (YTL)

Bina Nev'i	İşletme Grupları				İşt. Ort.
	I. Grup	II. Grup	III. Grup	IV. Grup	
İkametgah	4 899.00	7 276.00	6 208.00	6 483.00	6 224.00
Ambar Ahır, Ağıl, Samanlık ve Diğer (Kümes, Garaj vb.)	5 112.00	5 933.00	8 606.00	11 971.00	7 492.00
Toplam	10 011.00	13 209.00	14 814.00	18 454.00	13 716.00

Çizelge 5. İşletmelerde Arazi (Çiftlik) Sermayesi (YTL)

Arazi Sermayesi Unsurları	İşletme Grupları									
	I. Grup		II. Grup		III. Grup		IV. Grup		İşletmeler Ortalaması	
	YTL	%	YTL	%	YTL	%	YTL	%	YTL	%
Toprak Varlığı	64 630.00	86.30	107 180.00	88.83	165 690.00	91.33	505 965.00	96.19	187 295.00	92.87
Arazi Islahı Yatırımları Varlığı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bina Varlığı	10 011.00	13.37	13 209.00	10.95	14 814.00	8.16	18 454.00	3.51	13 716.00	6.80
Tarla Demirbaşı	250.00	0.33	263.00	0.22	919.00	0.51	1 586.00	0.30	666.00	0.33
Toplam	74 891.00	100.00	120 652.00	100.00	181 423.00	100.00	526 005.00	100.00	201 677.00	100.00

Çizelge 6. İşletmelerde Alet Makine Sermayesi (YTL)

Alet ve Makineler	İşletme Grupları									
	I. Grup		II. Grup		III. Grup		IV. Grup		İşletmeler Ortalaması	
	YTL	%	YTL	%	YTL	%	YTL	%	YTL	%
Motorlu Mak. ve Ekip.										
Traktör	5 018.00		7 370.00		10 758.00		12 697.00		8 512.00	
Römork	484.00		796.00		1 066.00		1 197.00		847.00	
Pulluk	89.00		238.00		231.00		270.00		201.00	
Mibzer	-		207.00		187.00		452.00		194.00	
Bıçer(kendinden yürüyen)	185.00		594.00		856.00		784.00		574.00	
Harman Makinası	-		516.00		404.00		610.00		368.00	
Süt Makinası	13.00		29.00		38.00		94.00		39.00	
Dövme Makinası	-		190.00		688.00		779.00		362.00	
Toplam	5 789.00		9 940.00		14 228.00		16 883.00		11 097.00	
Küçük Alet ve Ekipm.	15.00		15.00		16.00		17.00		16.00	
Toplam	5 804.00		9 955.00		14 244.00		16 900.00		11 113.00	

İşletmelerde hayvan sermayesi, ortalama olarak, I. grup işletmelerde 6 934.00 YTL, II. grupta 7 037.00 YTL, III. grupta 8 765.00 YTL, IV. grupta 21 335.00 YTL ve işletmeler ortalamasında 10 256.00 YTL'dir (Çizelge 7).

Malzeme-mühimmat varlıklarının değeri, ortalama olarak, I. grup işletmelerde 372.00 YTL, II. grupta 657.00 YTL, III. grupta 782.00 YTL, IV. grupta 1 598.00 YTL ve işletmeler ortalamasında 794.00 YTL'dir (Çizelge 8).

Para mevcudu ve alacaklar ortalama olarak, I. grup işletmelerde 171.00 YTL, II. grupta 332.00 YTL, III. grupta 348.00 YTL, IV. grupta 669.00 YTL ve işletmeler ortalamasında 358.00 YTL'dir (Çizelge 8).

İşletmelerde işletme sermayesi I. grup işletmelerde 13 281.00 YTL, II. grupta 17 981.00 YTL, III. grupta 24 139.00 YTL, IV. grupta 40 502.00 YTL ve işletmeler ortalamasında 22 521.00 YTL'dir (Çizelge 9).

İşletmeler ortalamasına göre, işletme sermayesinin %94.88'ini sabit işletme sermayesi, %5.12'sini döner işletme sermayesi oluşturmaktadır (Çizelge 9).

İşletmelerde aktif sermayeyi oluşturan varlıkların çeşitleri ve oranları Çizelge 10'da verilmiştir. Arazi sermayesinin aktif toplamına oranı, I. grup işletmelerde %84.94, II. grupta %87.03, III. grupta %88.26, IV. grupta %92.85 ve işletmeler ortalamasında %89.96'dır. Arazi sermayesinin oluşturan varlıklar grubunda toprak varlığı daha fazla bir paya sahiptir (%92.87).

İşletme sermayesinin aktif toplamına oranı I. grup işletmelerde %15.06, II. grupta %12.97, III. grupta %11.74, IV. grupta %7.15 ve işletmeler ortalamasında %10.04'tür (Çizelge 10).

İşletmeler ortalamasına göre, aktif sermayede en fazla paya sahip olan sermaye türü toprak sermayesidir (%83.54). Bunu bina (%6.12), alet-makine (%4.96), hayvan (%4.57) sermayeleri takip etmektedir.

3.2.3. Pasif Sermaye

İşletme başına düşen ortalama borç miktarı, kiraya ve ortağa tutulan arazinin kıymeti hariç, I. grup işletmelerde 1 631.00 YTL, II. grupta 1 735.00 YTL, III. grupta 2 092.00 YTL, IV. grupta 2 174.00 YTL ve işletmeler ortalamasında ise 1 871.00 YTL'dir (Çizelge 11).

Kiraya ve ortağa tutulan arazinin kıymeti I. grup işletmelerde 7 500.00 YTL, II. grupta 14 060.00 YTL, III. grupta 27 456.00 YTL, IV. grupta 56 140.00 YTL ve işletmeler ortalamasında 23 569.00 YTL'dir (Çizelge 11).

Öz sermayenin toplam aktife oranı I. grup işletmelerde %89.64, II. grupta %88.61, III. grupta %85.63, IV. grupta %89.71 ve işletmeler ortalamasında %88.65'tir (Çizelge 11).

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Erzurum İli Pasinler İlçesinde ayçiçeği üreten tarım işletmelerinin okuma-yazma oranı Türkiye ortalamasından yüksek fakat üniversite mezunu olanların oranı %0.77 olarak saptanmıştır. Eğitim düzeyi örgütlenme üzerine oldukça etkilidir.

Erzurum İlindeki tarım işletmelerinin sermaye yapısının incelendiği bu çalışmada; arazi sermayesinin aktif toplamına oranı, işletmeler ortalamasında %89.96'dır. İşletme sermayesinin aktif toplamına oranı ise işletmeler ortalamasında %10.04'tür. Görüldüğü gibi işletme sermayesinin payı oldukça düşüktür. İşletme sermayesinin payının artırılması için hayvancılık faaliyetlerine ağırlık verilmelidir. Alet ve Ekipmanların kullanımında kooperatifleşmeye gidilmelidir. Öz sermayenin toplam sermaye içindeki payı işletmeler ortalamasında %88.65, yabancı sermayenin payı ise %11.35'tir. Yabancı sermayenin payının düşük olmasının nedeni kredi faizlerinin yüksekliği ve kredi teminindeki güçlüklerden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple kredi faizlerinin düşürülmesi ve temininin kolaylaştırılması gerekmektedir.

Bölgedeki çiftçilere yapılan anket çalışması neticesinde tarımla ilgili teknik bilgilerinin yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca mevcut girdi ve ekipmanları ekonomik şekilde kullanma konusunda da bilinçsiz oldukları belirlenmiştir. Bu kapsamda çiftçilerin yapmış oldukları tarımsal faaliyetlere yönelik bilgi ve tecrübelerini artıracak yayım çalışmalarının (demonstrasyonlar, tarla günleri, köy toplantıları, çiftçi kursları gibi.) yapılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Açıl, F. 1971. İngiltere'de Arazi Kullanma Kooperatifleri. Ziraat Ekonomisi Dergisi, Türk Zirai Ekonomi Derneği Yayın Organı, Sayı: 6, Cilt:2, s: 3-28, Ankara.
- Aksöz, İ. 1966. Erzurum Ovasındaki Ziraat İşletmelerinin Ekonomik Durumu. Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zirai Araştırma Enstitüsü Yayını, Erzurum.
- Aksöz, İ. 1972. Zirai Ekonomiye Giriş. Zirai İşletmecilik Genel Kısım. Atatürk Üniversitesi Yayın No:15, 298 s., Erzurum.
- Andresen, H. G. 1994. Community Farm Structure Surveys. Agricultural Structure Surveys For Large Economic Areas. Doc. HGA/1.3. Luxembourg.
- Aytaç, M. 1985. Örnekleme Kuramına Giriş. (Ders Notu), Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, s:65-122, Bursa.
- Bülbül, M. 1973. Adana Ovası Tarım İşletmelerinin Ekonomik Yapısı, Finansman ve Kredi Sorunları. Gıda-Tarım Hayvancılık Bakanlığı Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı Meslek Yayınları Serisi, Ankara.
- Demirci, R. 1978. Kırşehir Merkez İlçesi Hububat İşletmelerinde Optimal İşletme Organizasyonları ve Yeter Gelirli İşletme Büyüklüklerinin Saptanması Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Zirai Ekonomi Ana Bilim Dalı, Ankara.

Çizelge 7. İşletmelerde Hayvan Sermayesi (YTL)

Hayvan Nev'i	İşletme Grupları													
	I. Grup			II. Grup			III. Grup			IV. Grup			İşletmeler Ortalaması	
	BBHB	YTL	%	BBHB	YTL	%	BBHB	YTL	%	BBHB	YTL	%	BBHB	YTL
İş Hayvanları														
At	0.18	297.00	0.19	104.00	0.38	248.00	0.73	96.00	0.34	187.00				
Toplam	0.18	297.00	0.19	104.00	0.38	248.00	0.73	96.00	0.34	187.00				
İrat Hayvanları														
- Büyük Baş Hayvanlar														
İnek	4.71	3 029.00	5.14	3 240.00	6.12	3 802.00	14.6	10 852.00	7.13	4 834.00				
Düve	1.02	655.00	1.20	892.00	1.46	1 004.00	2.32	2 210.00	1.43	1 115.00				
Tosun	1.27	1 864.00	0.80	1 234.00	0.36	480.00	1.76	4 012.00	1.03	1 807.00				
Dana	1.42	1 068.00	1.67	1 162.00	2.64	1 804.00	4.96	2 621.00	2.47	1 567.00				
- Küçük Baş Hayvanlar														
Koyun	-	-	0.32	380.00	1.33	1 410.00	1.32	1 500.00	0.65	720.00				
Toplam	8.42	6 616.00	9.13	6 908.00	11.91	8 500.00	24.96	21 195.00	12.71	10 043.00				
Kümes Hayvanları														
		21.00		25.00		17.00		44.00		26.00				
TOPLAM	8.60	6 934.00	9.32	7 037.00	12.29	8 765.00	25.69	21 335.00	13.05	10 256.00				

Çizelge 8. İşletmelerde Döner İşletme Sermayesi (YTL)

	İşletme Grupları								
	I. Grup		II. Grup		III. Grup		IV. Grup		İşletmeler Ortalaması
	YTL	%	YTL	%	YTL	%	YTL	%	
Malzeme ve Mühimmat Varlığı	372.00		657.00		782.00		1 598.00		794.00
Para Mevcudu ve Alacaklar	171.00		332.00		348.00		669.00		358.00
TOPLAM	543.00		989.00		1 130.00		2 267.00		1 152.00

Çizelge 9. İşletmelerde İşletme Sermayesi (YTL)

İşletme Sermayesi	İşletme Grupları													
	I. Grup			II. Grup			III. Grup			IV. Grup			İşletmeler Ortalaması	
	YTL	%	%	YTL	%	%	YTL	%	%	YTL	%	YTL	%	
Sabit İşletme Sermayesi	12 738.00	95.91		16 992.00	94.50		23 009.00	95.32		38 235.00	94.40	21 369.00	94.88	
Alet Makine Sermayesi	5 804.00	43.70		9 955.00	55.36		14 244.00	59.01		16 900.00	41.72	11 113.00	49.34	
Hayvan Varlığı Sermayesi	6 934.00	52.21		7 037.00	39.14		8 765.00	36.31		21 335.00	52.68	10 256.00	45.54	
Döner İşletme Sermayesi	543.00	4.09		989.00	5.50		1 130.00	4.68		2 267.00	5.60	1 152.00	5.12	
Malzeme-Mühimmat Ser.	372.00	2.80		657.00	3.65		782.00	3.24		1 598.00	3.95	794.00	3.53	
Para Mevcudu ve Alacaklar	171.00	1.29		332.00	1.85		348.00	1.44		669.00	1.65	358.00	1.59	
İşletme Sermayesi	13 281.00	100.00		17 981.00	100.00		24 139.00	100.00		40 502.00	100.00	22 521.00	100.00	

- Erkuş, A., Bülbül, M., Kıral, T., Açıl, F., Demirci, R. 1995. Tarım Ekonomisi. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Vakfı Yayınları No:5, Ankara.
- Karagölge, C., Kızıloğlu S. ve Yavuz, O. 1995. Tarım Ekonomisi-Temel İlkeler. Atatürk Üniversitesi, No:801, Ziraat Fak. Yayınları No:324. Ders Kitap Serisi No:73, Erzurum.
- Karagölge, C. 2001. Tarımsal İşletmecilik-Tarım İşletmelerinin Analizi ve Planlanması. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:326, Erzurum.
- Kızıloğlu, S. 1994. Erzurum İlinde Buğday, Arpa, Patates, Ayçiçeği, Şeker Pancarı ve Fığın Üretim Maliyeti ve Arz Fonksiyonlarının Ekonometrik Analizi. Yayımlanmamış Doçentlik Tezi. TÜBİTAK Projesi, Proje No: TOAG-1035, Erzurum.
- Rehber, E., Çetin, B. 1998. Tarım Ekonomisi. Uludağ Üniversitesi, Güçlendirme Vakfı Yayın No:134, Bursa.
- Yulafçı, A. 2007. Samsun İli Tarım İşletmelerinin Sermaye Yapısı. Karadeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, 2007(1).

Sorumlu Yazar

Tuğba Erem KAYA

terem@atauni.edu.tr

Geliş Tarihi : 13.02.2008

Kabul Tarihi : 01.04.2008